



Rektor

Tor Regberg
Innovationsrådgivare
Avdelningen för forsknings- och
samverkansstöd

Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet)

Stockholms universitets yttrande över betänkandet Innovation som drivkraft – från forskning till nytta (SOU 2020:59)

Rektor beslutar att tillstyrka nedanstående yttrande över betänkandet Innovation som drivkraft – från forskning till nytta (SOU 2020:59).

Vid beredningen av ärendet har ingått avdelningschef Maryam Hansson Edalat, utredare Ulrika Bjare, rektorsråd Mats Danielson, professor Karin Berglund, professor Lennart Bergström, prorektor Clas Hättestrand, vicerektor Yvonne Svanström, vicerektor Elisabeth Wåghäll Nivre, vicerektor Henrik Cederquist, dekanus Jessika van der Sluijs, prodekanus Lena Mäler, universitetsdirektör Eino Örnfeldt, planeringschef Åsa Borin, områdeskanslichef Katariina Kiviniemi Birgersson, områdeskanslichef Felicia Markus, sekretariatschef Maria Wilenius, kommunikationschef Johan Brandt, studentrepresentanter Sofia Holmdahl, Elis Wibacke och Julia Dahlgvist. Universitetsstyrelsens ordförande, fd justitierådet Mats Melin, har informerats.

Sammanfattning

Nedan sammanfattas Stockholm universitets ställningstagande till de förslag som läggs fram i utredningen Innovation som drivkraft – från forskning till nytta (SOU 2020:59). Yttrandet följer betänkandets disposition och redovisar universitetets ställningstagande under respektive rubrik. Sifferhänvisningar i parentes i slutet på punkterna nedan hänvisar till respektive stycke i betänkandet.

Utredningen presenterar många konkreta förslag, ofta integrerade i varandra, och universitetet anser att den innebär en alltför stark detaljstyrning av lärosätenas verksamhet.

Stockholms universitet tillstyrker förslagen om:

- Förordning om statliga medel för innovationskontor med undantag för 5 § om utvärdering av Verket för innovationssystem (1.3).
- Breddning och förtydligande av innovationsbegreppet till att omfatta nyttiggörande av både forskningsresultat och kunskap (6.1).
- Att regeringen bemyndigas använda anslagsmedel för att finansiera holdingbolagens verksamhet, under förutsättning att medlen ej tas från lärosätenas ordinarie anslag (9.1).
- Att ge holdingbolagen ett samhällsuppdrag utan krav på utdelning till ägaren, samtidigt som verksamheten ska bedrivas affärsmässigt (9.2.1).

Stockholms universitet ställer sig tveksamt till förslaget om:

- Att det ska vara ett krav att samarbeta med ytterligare innovationsstödjande aktörer. Universitetet ser samarbeten som viktiga men vill ha frihet att välja om och när samarbete med externa aktörer är lämpligt (7.3).

Stockholms universitet avstyrker förslagen om:

- Ändring i 1 kap. 8 § högskoleförordningen (1993:100). ”Möjligheten till ett framtida nyttiggörande av resultat ska beaktas redan när forskning och utbildning vid högskolan organiseras” (1.2).
- Ändring i 2 kap. 2 § högskoleförordningen (1993:100), ”om de närmare formerna för nyttiggörandearbetet enligt 1 kap. 8 § första stycket” (1.2).
- Att införa skrivningar i högskoleförordningen om holdingbolagen (2 kap. 9 §) (1.2).
- Införandet av ny 7 a § i förordningen (2009:1101) om utvärderingar av Verket för innovationssystem (1.6).
- Att lärosätets styrelse ska besluta om formerna för nyttiggörandearbetet. Det bör ske i samråd med de akademiska verksamheterna (6.2).
- Ökad uppföljning och återkommande utvärderingar. Istället vill Stockholms universitet att detta är en del av myndighetsdialogen (7.2).
- Att högskolorna ges i uppdrag att ta fram strategier för hantering av immateriella tillgångar (8.1).
- Kunskapsuppbyggnad inom immaterialrätt genom PRV, Arbetsgivarverket och inom Finansieringsbolaget (8.1).
- Att inrätta ett nationellt center för entreprenörskap (8.2).
- Forskningsrådets bidrag till att öka nyttiggörandet. Redan idag görs detta i tillräcklig omfattning (8.5).
- Ett nationellt finansieringsföretag (9.3).
- Att de föreslagna ändringarna ska bekostas genom omfördelning av medel för forskning och forskarutbildning (10.1).

Inledning

Trots utredningens höga ambition konstaterar Stockholms universitet att det saknas ett viktigt bidrag till en bredare debatt om nyttiggörande. På ett övergripande plan vill universitetet framhålla det problematiska i att nyttiggörandet i praktiken riskerar att bli styrande för forskningen samt att betänkandet inte tar tillräcklig hänsyn till lärosätenas olika förutsättningar. Stockholms universitet anser att utredningen har ett alltför snävt fokus på kommersialisering. Universitetet hade gärna sett att utredningen varit mer visionär ifråga om lärosätenas roll för en bred samhällsnytta. Nu finns i betänkandet en diskrepans mellan ambitionen om ett breddat nyttiggörande och samtidigt ett snävt fokus på kommersialisering, immaterialrätt och entreprenörskap. Bristen på vision riskerar också att medföra att innovationsbegreppet cementeras i sin traditionella betydelse och riskerar att exkludera otraditionella lösningar och andra dimensioner som t ex hållbarhet. Vid beredningen har dialogen med holdingbolag och deras intresseförening fått för stort utrymme.

Universitetet instämmer i de principiella utgångspunkter och analyser som visar på brister i ändamålsenlighet och effektivitet för innovationsstödsystemet. Bedömningen, som utgår från forsknings- och innovationspropositionen 2008 (Ett lyft för forskning och innovation, prop. 2008/09:50) är relevant som utgångspunkt. Innovationskontoren har i princip uppnått det som förväntas i form av stöd och service till medarbetare och studenter. Det tidiga innovationsstödet är effektivast om det integreras med andra stödfunktioner vid lärosätet. Detta har särskild betydelse för att det inte enbart ska bli ett alltför kommersiellt inriktat stöd. Det ligger också väl i linje med utredningens förslag om breddat nyttiggörande. För ett stort flerfakultetsuniversitet som Stockholms universitet är det viktigt att nyttiggörande inte endast inbegriper teknik, medicin, IT och företagssamarbeten utan också ser till berikandet av samhällsdebatten, samverkan med andra offentliga aktörer, skol- och politikutveckling, policy- och demokratifrågor samt framför allt samhällsutmaningar.

Utredningen förespråkar ett likvärdigt stöd och enhetlig hantering av nyttiggörande på svenska lärosäten. Under lång tid har en mångfald av strukturer utvecklats beroende på lokala behov och möjligheter. Svenska lärosäten har olika profiler. Dessutom föreslår den senaste forskningspropositionen Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (prop 2020/21:60) ytterligare förtydliganden ifråga om profilering av lärosätena. Stödfunktioner såsom innovationsstöd bör utformas för att stödja varje lärosätes profilering snarare än att skapa en enhetlig, likriktad nyttiggörandemodell. Lärosätena själva har den bästa förståelsen för specifika frågeställningar om inriktning och behov av innovationsstöd. Stockholms universitet ser detta som en del av den akademiska friheten, som också betonas i forsknings- och innovationspropositionen. Förslagen om centrala funktioner såsom Finansieringsbolaget och ett nationellt center för entreprenörskap riskerar också att öka avståndet mellan forskning och innovation. Det är viktigt att det tidiga innovationsstödet finns väl integrerat och i direkt anslutning till forskning och utbildning vid det egna lärosätet.



Utredningsbetänkandet presenterar många konkreta förslag. I detta remissvar lämnas främst synpunkter på de som har bedömts som de centrala förslagen.

Författningsförslag

Stockholms universitet tillstyrker förslaget till förordning om statliga medel för innovationskontor med undantag av 5 § om att Verket för innovationssystem ska utvärdera verksamheten vid innovationskontoren. Även införandet av ny 7 a § i förordningen (2009:1101) om utvärderingar av Verket för innovationssystem avstyrkes.

Universitetet avstyrker förslaget om ändring i 1 kap. 8 § samt 2 kap. 2 § högskoleförordningen (1993:100). *”Möjligheten till ett framtida nyttiggörande av resultat ska beaktas redan när forskning och utbildning vid högskolan organiseras”* samt 2 kap. 2 §), *”om de närmare formerna för nyttiggörandearbetet enligt 1 kap. 8 § första stycket”*. Detta är ett förslag som innebär en relativt detaljerad styrning av lärosätenas verksamhet.

Universitetet ser inte heller behovet av att införa skrivningar i högskolelagen om holdingbolagen (2 kap. 9 §), särskilt som dessa innehållsmässigt inte tillför något nytt. Det är positivt att utredningen föreslår att högskolelagen anpassas så att de frågor som i riktlinjerna för förvaltning av holdingbolagen anses ankomma på lärosätesstyrelserna även framgår i högskolelagen.

De förändringar som föreslås i 2 kap. 2 § p. 10 högskoleförordningen följer på vad regeringen redan beslutat i Riktlinjer för statliga universitets och högskolors förvaltning av holdingbolag (U2020/02772UH). Det är rimligt att vad som där anges ankomma på styrelsen att besluta om anges i högskoleförordningen.

Som principiell utgångspunkt anser Stockholms universitet dock att bedömningar om vilka frågor som ska beredas och beslutas i styrelsen bör ankomma på respektive lärosäte att besluta om.

Nyttiggörandebegreppets breddande

Universitetet instämmer i den breddade definitionen av nyttiggörande till att omfatta all verksamhet vid lärosätena. Universitetet instämmer också i förslaget om klargörande att detta även omfattar andra kunskaper (utöver forskningsresultat) tillkomna vid lärosätet som föreslås genom förtydligande i högskoleförfattningarna.

Stockholms universitet anser att formerna för nyttiggörandearbetet ska utformas i nära dialog mellan de akademiska företrädarna, universitetsledningen och innovationsstödet, inte av universitetsstyrelsen. Däremot kan lärosätenas styrelser ta ett större ansvar för frågor rörande av lärosätet förvaltad holdingbolag, något som redan sker vad gäller ägarstyrning av holdingbolagen genom den nya bolagsordningen och regeringens Riktlinjer för statliga universitet och högskolors förvaltning av holdingbolag som nyligen uppdaterades som svar på Riksrevisionens kritik av holdingbolagens styrning.

Steg mot mer effektivt nyttiggörande

Universitetet avstyrker förslaget om återkommande utvärderingar av innovationsstödet. De föreslagna åtgärderna för uppföljning och utvärdering är inte rimliga. De blir ytterligare en pålaga i en redan omfattande granskningsverksamhet av högskolesektorn. Det är bättre om uppföljningen ingår som en del av myndighetsdialogen. Det är svårt att välja mätindikatorer så att de passar alla områden och förutsättningar och verkligen speglar bredden i nyttiggörandet, t ex avseende samverkan, samhällsnytta och sociala innovationer och inte enbart kommersiella aspekter.

Utredningen föreslår att Vinnova bör få i uppdrag att utlysa medel för att mer forskning ska kunna kommersialiseras. Universitetet vill här framhålla att verifieringsmedel från Vinnova även bör kunna användas för verifiering av idéer som inte har en direkt kommersiell inriktning. Även samhällsnyttiga idéer och sociala innovationer behöver verifieras innan de kan komma vidare, föras ut i samhället och göra nytta.

Utredningen föreslår tematiska satsningar som kraftsamling för Sverige. Stockholms universitet vill framhålla att eventuella tematiska satsningar inte bör inskränka sig till teknikområden såsom föreslagna exempel anger. De kan även omfatta samhällsutmaningar som t ex hållbarhet eller demokratifrågor. Överlag är många av utredningens konkreta förslag färgade av nuvarande innovationssystemets fokus på teknik och livsvetenskaper. Även humaniora och samhällsvetenskaper bör få utökade möjligheter om lärosätenas innovationsstöd ska byggas ut.

Stödfunktioner och lärande

Utredningen föreslår att högskolorna ges i uppdrag att ta fram strategier för hantering av immateriella tillgångar. Förslaget innefattar ett behov av kartläggning av skyddsvärda resultat som uppkommer eller kan uppkomma vid högskolan samt en bedömning av vikten av att skydda dessa för att på så vis upprätta en strategi för hantering av dem. Detta förslag liknar förslaget om anmälningsplikt av patenterbara uppfinningar som framfördes i forsknings- och innovationspropositionen 2008. Så länge Sverige har ett lärarundantag för universitetsforskare- och lärare står det dem fritt att förfoga över sina immateriella rättigheter. En stor andel av uppfinningarna passerar aldrig innovationskontoren utan hanteras av forskarna själva, helt i enlighet med lärarundantagets möjligheter. Stockholms universitet ser därför förslaget som svårt att genomföra. Utökade resurser till innovationskontor gör det i större utsträckning möjligt att stödja forskare att på individuell basis hantera innovationsstöd inklusive immateriellt skydd. Lärosätena kan ta fram dokument som anger riktlinjer för ägande av immateriella tillgångar och hur dessa fördelas mellan arbetsgivare, forskare och samarbetspartners. Detta har gjorts av flera lärosäten, däribland Stockholms universitet. I dessa riktlinjer regleras också förhållandet mellan vetenskaplig publicering kontra eventuell patentering.

Utredningen innefattar flera förslag som handlar om kunskapsuppbyggnad inom immaterialrättsligt skydd. Detta är centrala frågor för innovationskontoren. En icke obetydlig del av innovationsstödet handlar om immateriella tillgångar, hur man skyddar dessa, vem som

äger rättigheterna till dem, hur det regleras i avtal vid samarbeten etc. Stockholms universitet anser att detta bäst hanteras av lärosätenas innovationskontor som fritt kan välja att anlita PRV, patentbyråer, juristfunktioner, egen immaterialrättskompetens eller samarbeta med andra lärosäten med kompetens inom området. Universitetet anser inte att detta bör regleras i detalj såsom utredningen föreslår.

Stockholms universitet avstyrker utredningens förslag om inrättandet av ett nationellt kompetenscenter för entreprenörskap. Entreprenörskapsforskning- och utbildningar samt fristående kurser ges redan i dag av många lärosäten i landet. Det finns både forskning och kurser på grund- och forskarnivå att tillgå. Kurserna är tillgängliga för studenter efter sedvanligt ansökningsförfarande. Forsknings- och utbildningsinsatser görs bäst av lärosätena själva och inte av ett särskilt inrättat center. I tillägg genomförs utbildningsinsatser (ej poänggivande) och seminarier av landets innovationskontor. Det finns också ett stort utbud av kunskapshöjande kurser och seminarier hos aktörer utanför lärosätena. Många av dessa är lättillgängliga via digitala kanaler. Utredningen skriver att centret ska driva kultur- och attitydförändringar. Universitetet anser att detta bäst görs vid lärosätena, väl integrerat i övrig verksamhet, eller genom redan befintliga aktörer genom samarbete.

Utredningen föreslår att forskningsråden ges i uppdrag att utveckla modeller för hur högskolornas förmåga att driva nyttiggörande i forskningsprojekt kan öka. Stockholms universitet avstyrker detta förslag. Även fortsättningsvis bör forskningsrådets främsta uppgift vara att främja forskning och inte att ha ansvar för attitydförändring för ökat nyttiggörande. Det är viktigt att innovationssatsningar inte sker på bekostnad av forskningsfinansiering. För finansiering av nyttdriven forskning finns redan i dag Vinnova med särskilt uppdrag för detta.

Holdingbolagen som verktyg för ökat nyttiggörande och fler innovationer

Stockholms universitet har inget att invända mot förslaget om att regeringen bemyndigas att använda anslagsmedel för att finansiera holdingbolagens verksamhet och för att bilda nya holdingbolag där sådana saknas. Detta under förutsättning att medlen inte tas från lärosätenas ordinarie anslag utan finansieras på annat sätt, t ex direkt genom särskilda statliga anslag eller genom den föreslagna möjligheten med donationsmedel.

Det är rimligt att holdingbolagen tilldelas ett samhällsuppdrag. I praktiken fungerar det redan i dag så eftersom inga holdingbolag genererat avkastning till ägaren.

Förslaget om finansieringsbolag avstyrkes. Det är svårt att se hur finansieringsbolaget ska göra innovationsstödet effektivare samtidigt som lärosätenas holdingbolag finns kvar. Det riskerar att innebära en dubblering av arbete och en ökad administration. Likvärdighet i hela landet kommer ändå vara svårt att uppnå med ett gemensamt nationellt bolag eftersom lärosätenas förutsättningar är så olika. En modell med koppling till den regionala kontexten hade varit att föredra. Någon kraftsamling blir det inte heller genom att samla lärosätenas



investeringar hos ett bolag som dessutom inte kommer att ha de resurser som egentligen behövs för en effektiv riskkapitalverksamhet.

Man kan ifrågasätta om holdingbolagen fyller någon väsentlig funktion om investeringsmöjligheterna tas bort. Utredningen föreslår att holdingbolagen kan hantera licensieringsmöjligheter. Det är även möjligt att innovationskontor inom myndigheten medverkar till att förmedla licensieringsmöjligheter för den enskilda forskaren genom råd och stöd, något som redan förekommer i dag. Eftersom samverkan och samarbetsprojekt med näringslivet redan nu stöds av lärosätena själva är detta logiskt.

Holdingbolagen föreslås också bidra med utbildning för livslångt lärande, något som riskerar att konkurrera med lärosätenas uppdrag och även med privata utbildare.

Stockholms universitet hade hellre sett ett förslag om en ökad samverkan mellan holdingbolag samt att fungerande holdingbolag skulle få i uppdrag att stödja mindre väl fungerande holdingbolag och stödja de lärosäten som väljer att inte ha holdingbolag. Lärosäten skulle också kunna gå samman om holdingbolag för att uppnå en effektivare verksamhet. Förväntningar på holdingbolagen är ofta orealistiska och en stor del av innovationsstödet kan trots allt göras inom myndighetsramen. Därmed skulle också holdingbolagsverksamheten kunna bli mer fokuserad och ändamålsenlig.

Det finns flera privata investerings- och inkubatorbolag som bildats på senare år och som stöttar affärsutveckling av tidiga idéer och möjliggör tidiga investeringar. För lärosätena och deras holdingbolag kan detta innebära en god möjlighet för samarbeten som skulle gynna alla parter. Utredningen föreslår ju också att det ska vara ett krav för att tilldelas innovationskontor att man har samarbete med åtminstone en extern aktör. Liknande upplägg skulle även gynna holdingbolagen. Ett nationellt finansieringsbolag riskerar däremot att bli en statlig konkurrent till privata aktörer.

Konsekvensanalys

Stockholms universitet avstyrker bestämt att de ökade kostnader som utredningen föreslår till största delen ska finansieras genom omfördelning av lärosätenas anslag för forskning och forskarutbildning. Likaså avstyrkes omfördelningen av befintliga anslag hos forskningsråden. Basanslagen och forskningsmedel som fördelas av forskningsråden är viktiga för forskningens autonomi och den akademiska friheten. De ökade kostnaderna som utredningens förslag innebär bör finansieras genom omfördelning av medel inom det nuvarande samlade nationella innovationsstödet alternativt genom särskilda anslag från regeringen.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding, i närvaro av prorektor, professor Clas Hättestrand, och tillförordnad universitetsdirektör Åsa Borin. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Anna Riddarström, Ledningssekretariatet (protokollförare). Föredragande i ärendet har varit Tor Regberg.